

психологической науки. Освещаются направления поисков относительно возрастного развития просоциального поведения личности, анализируются исследования вопросов инструментальной помощи, ресурсного обмена, эмпатии в эпоху детства и подростничества. Обсуждаются вопросы значимости осведомленности учителей с вопросами просоциального развития для организации педагогического сопровождения процесса социализации.

Ключевые слова: просоциальное поведение, помощь, эмпатия, ресурсный обмен, содержание профессиональной подготовки.

The article examines the issue of expanding the gist component of young teachers' training via their familiarization with the results of modern researches in psychology. The author highlights the main areas of studying development of age-related aspects of prosocial person's behaviors, and analyzes the major types of its (instrumental assistance, resource sharing, helping, empathy) in childhood and adolescence. Prosociality is a fundamental theme in all branches of the psychological sciences. The fact that humans cooperate with nonkin is something we take for granted, but many psychologists consider that our species' ability to behave prosaically may be based on human-unique psychological mechanisms. Scientist argue that these mechanisms include the ability to care about the welfare of others (other-regarding concerns), to "feel into" others (empathy), and to understand, adhere to, and enforce social norms (normativity).

Prosociality is not an innate individual characteristic. It obeys to the general laws of the social skills development. Moreover, each component of this phenomenon has its own particular qualities of formation and development. In the early stages of ontogenesis the root of prosociality is based on the intuitive imitative programs. The development of prosocial behaviour continues throughout the second year of life, as children begin to gain a moral understanding of the world. As obedience to societal standards becomes important, children's ability to exhibit prosocial behaviour strengthens, with occurrence and diversity of these behaviors increasing with age and cognitive maturity. Since adolescence, this personal characteristic becomes initially defined forms and programs associated with development of self-education. At the same time we have to note that most of the social behaviour acts in this age still spontaneous ones.

Importance of teachers' awareness of the development of this phenomenon for pedagogical support of positive socialization has been discussed. According to our goals we suggest that prosociality is one of the most important elements of the successful psychological professional activity and it plays the fundamental role in achieving the goals of psychological help. We analyze understanding of the prosociality phenomenon in modern psychology, highlight the main elements of this integrative personality characteristic's structure. In conclusion, we consider how motivational, emotional, and normative elements of prosociality have to be developed by student during their university training.

Key words: prosocial behavior, resource sharing, helping behavior, empathy, gist of professional training.

УДК 159.923.2

Костю Світлана Йосипівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА

У статті здійснено спробу теоретичного аналізу проблеми формування світогляду студента і вказано психолого – педагогічні передумови даного процесу. Досліджено основні чинники впливу на формування особистості студента в процесі навчання: психічні процеси, стани, а також індивідуально – психологічні особливості. Автором розкрито поняття "академічна успішність"; виділено психологічні чинники академічної успішності, проаналізовано результати дослідження психологічних чинників успішності студентів. Розглянуто особистість студента як суб'єкта ефективної навчально – професійної діяльності.

Ключові слова: особистість, світогляд, самоактуалізація, здібності, студент, ефективність.

Постановка проблеми дослідження. У дослідженнях останніх років вивчали психолого-педагогічні умови формування світогляду в цілому й окремих його компонентів в учнівській молоді: наукового світогляду (Ю. Руденко, Є. Дурманенко, В. Халамендик); наукової картини світу (Н. Нетребко); світоглядних знань (Л. Корміна, Н. Шахирева); морально-естетичного світогляду (О. Опалюк); духовного світу (А. Фасоля); світоглядної культури (О. Шаповал).

Мета статті - визначення основних чинників

впливу на ефективну діяльність студента.

Відповідно до мети роботи визначено такі завдання:

1. Здійснити теоретико – методологічний аналіз досліджень психолого – педагогічних передумов ефективної діяльності студента.

2. Проаналізувати особливості впливу соціального оточення на особистість студента.

Результати дослідження. Сучасна вища школа користується великим авторитетом у всьому світі як найдемократичніша і загальнодоступна яка дає

спеціалістам сучасну наукову освіту й різносторонню підготовку. Серед наукових дисциплін і з підготовки спеціалістів з вищою освітою важливе місце належить психології вищої школи. Науковий зміст цієї дисципліни складає необхідну частину теоретичного і практичного арсеналу сучасного викладача і керівника ВНЗ. Для прискорення темпів прогресу у всіх сферах життя необхідно забезпечити виховання і навчання всебічно розвинених і професійно підготовлених людей.

Термін "студент" має латинське походження і в перекладі українською мовою означає людину, що старанно працює, навчається, тобто оволодіває знаннями. Завдяки спільному виду діяльності – учінню, спільному характеру праці студенти утворюють певну соціально-професійну групу, провідною функцією якої є набуття відповідних знань та умінь у галузі обраної професії, навичок самостійної творчої діяльності.

За віковим критерієм студентство відносять до юнацького періоду - як певного етапу між дитинством та дорослістю.

Як вікова категорія, студентство співвідноситься з етапами розвитку дорослої людини і є перехідною фазою від дозрівання до зрілості (Б. Г. Ананьєв). Як соціальна категорія, студентство характеризується професійною спрямованістю і ставленням до майбутньої професії (А. А. Вербицький).

Е.Ф. Зеєр зазначає, що спрямованість характеризується системою домінуючих потреб і мотивів, та виділяє компоненти професійної спрямованості: мотиви (наміри, інтереси, схильності); ціннісні орієнтації (зміст праці, зарплата, кваліфікація тощо); професійну позицію (ставлення до професії, настанови, очікування і готовність до професійного розвитку); соціально-професійний статус.

Вивчення природи людських уявлень має філософське підґрунтя (Платон, Аристотель, С. Бистрицький, В. Нестеренко, В. Петрушенко). Передумовою будь – якого процесу творення є образ (Я. Пономарьов, С. Рубінштейн, С. Смирнов). Образ є не лише передбаченням кінцевої мети процесу та його втіленим результатом у вигляді матеріального або ідеального продукту, він є також регулятором процесу творення (Н. Завалова, В. Пономаренко).

Студентство відкриває новий світ переживань, захоплень. Одним з таких шляхів є розвиток творчого потенціалу. На думку Д. Елкінда абстрактно – теоретичне мислення студента дозволяє йому не тільки оцінювати уявлення стосовно себе, а й інших осіб щодо власної особи. Однак, суттєвою складністю для підлітка є необхідність диференціювати об'єкти, на які спрямовується мислення інших людей та власне. Окрім цього, психофізіологічні особливості розвитку індивіда сприяють центрації підлітка саме на власному «Я». Втім внаслідок цього, підліток стає жертвою ілюзії – турботливості про зовнішній образ «Я», і як наслідок, помилкове припущення щодо наявності пильної уваги до його зовнішності з боку інших осіб.

Серед наук, які активно слугують розвитку головної виробничої сили суспільства- людини, його

здібностям і обдарованості, збільшенню користі, яку він приносить суспільству, одне не з центральних місць належить психології. Формування особистості майбутнього спеціаліста у вузі - складний і багатосторонній процес, успіх якого зумовлюється перш за все організацією і плануванням діяльності студентів, активним виконанням ними конкретних завдань, створенням зовнішніх і внутрішніх умов для інтенсивного виявлення необхідних якостей.

Формування особистості студента не тільки з подальшим розвитком і загартуванням якостей, отриманих ним до вступу, але і з розвитком нових, з здобуттям знань, умінь і навичок, необхідних для успішної майбутньої професійної діяльності. Психологічне вивчення діяльності є в одночас і вивченням психології особистості і колективу.

Особливості діяльності визначаються за змістом її мети, предметом, на які вона направлена, ситуацією, засобами і способами, за допомогою яких вона здійснюється, результатами. Діяльність і особистість знаходяться в єдності: особистість - це суб'єкт діяльності. Всі психічні процеси, властивості, досвід людини проявляються і формуються в діяльності (в її різних видах). Склад психічних процесів, станів, властивостей, мотивів, знань, навичок людини, що проявляються в діяльності (психологічний зміст), обумовлюється її предметом, засобами, умовами, а також особливостями самої особистості.

Процес діяльності складається з пов'язаних між собою дій і починається з постановки мети на основі потреб і мотивів. На процес діяльності особистості і колективу впливає керівництво (управління діяльністю). Умови діяльності можуть бути сприятливими, підвищувати її ефективність, і несприятливими - важкими, екстремальними.

Виявлення психологічного змісту і структури студентської діяльності - одна з головних задач психології вищої школи. Діяльність студента має велике соціальне значення, оскільки її головне значення - забезпечити підготовку спеціалістів для різних галузей народного господарства, реалізувати суспільні потреби в людях з відповідною освітою і вихованням. З розвитком суспільства змінюються цілі, способи, результати і предмет діяльності студентів: змінюється система знань, навичок, умінь, змінюються засоби навчання, підвищується роль професійної культури, самоосвіти протягом, всього життя і т.д. В діяльності студента все більшу роль буде відігравати самостійна робота, участь в наукових дослідженнях, виконанні професійних задач, спілкуванні з викладачами тієї професії.

Мотивація студентів в процесі навчання підвищується, вони наполегливіше реалізують мету - успішно підготуватися, до майбутньої трудової діяльності, виробити в собі якості, необхідні спеціалісту. Але трапляються випадки, коли мотивами діяльності студентів виступає лише бажання навчатися, отримати освіту.

Діяльність студента професійно спрямована, вона є формою його соціальної і пізнавальної активності, вираження прагнень до життєвого самовизначення і самоствердження. Більшість

студентів виявляють самостійність у навчальному процесі, займають активну позицію, віддають перевагу також формам навчання, які є не тільки засобом пізнання, але і засобом самовираження, можливістю відстояти особисту точку зору. До числа особливостей діяльності студентів слід віднести: своєрідність мети та результатів (підготовка до самостійної праці, оволодіння знаннями, навичками, уміннями, розвитку особистих якостей); особливий характер об'єкту вивчення (наукові знання, інформація про майбутню професію і т.д.); діяльність студентів проходить в запланованих умовах (програми, строки навчання); особливі засоби діяльності - книги, лабораторне обладнання, моделі майбутньої професійної праці і т.д. Для діяльності студентів характерна інтенсивність функціонування психіки, висока інтелектуальна напруга; під час діяльності у студентів виникають перевантаження, що викликають напругу (складання іспитів, заліків, захист дипломних проєктів і т.д.). В важких ситуаціях навчальної або суспільної праці можуть наступати деякі небажані зміни в діяльності: втрата внутрішньої організованості психічних процесів; зниження пам'яті, погіршення мислення (зустрічається на екзамені, під час перших публічних виступів); коливання ефективності, зниження точності практичних дій (при виконанні залікових завдань); заміна або втрата мети (тільки найкраща оцінка на екзамені, а не зміст відповіді на питання); ослаблення активності і зниження рівня дієздатності (внаслідок перевантажень, відсутності наукової організації навчальної праці); при зупинці навчання, відмова, зрив (подання заяв про відрахування). Особливості діяльності студента яскраво виявляються вже на першому курсі. Перехід від навчання в середній школі до навчання у вузі характеризується різкою зміною умов, в яких здійснюється діяльність. Змінюється навчальний матеріал, викладацький склад, відбувається зміна навколишнього середовища в аудиторії, навчальному закладі, по місцю проживання і т.д. Всі зміни певним чином впливають на психічний стан студента, в кінцевому випадку - на хід навчальної та суспільної діяльності. Труднощі в діяльності першокурсників особливо помітні у тих студентів, які не отримали в школі достатніх навичок і умінь мисленевої діяльності. П. К. Анохін наголошував, що недостатній розвиток мислення викликає серйозні порушення здоров'я людей на перших курсах навчання у вузі. В дослідженнях Куриленко Т.М. зазначено, що на перших курсах найнижчий процент успішності (особливо в технічних вузах) і найвищий процент відрахування (в основному через неуспішність). Причини цього такі: перш за все відсутність послідовності в системі навчання і виховання між середньою і вищою школою, невмінням першокурсників самостійно організувати свою працю в нових для них умовах; порушення студентами режиму сну, харчування, відпочинку, перевантаження під час сесій, недостатня допомога і керівництво самостійною роботою першокурсників зі сторони викладачів; слабкий контроль деканатів і студентських суспільних організацій. В той же час

певна частина першокурсників не знає, ким би вони хотіли бути і де працювати, і що свій факультет вони обрали через певні причини, яка склалась (вплив батьків, вчителів, приклад друзів і т.д.). Адаптація студентів до навчального процесу - складне явище, що має різні напрямлення: адаптація до нового культурного середовища (місто, вуз, гуртожиток), колективу, діяльності (навчальної, суспільної, виробничої та ін.). Звідси випливає три основних аспекти адаптації: біофізіологічна, психологічна, соціальна. Таким чином, діяльність студента у вузі специфічна за своєю метою, умовам, мотивам, співвідношенню з навчанням у школі. Разом з тим вона є основним шляхом формування особистості майбутнього спеціаліста з вищою освітою.

В управлінні діяльності студента важливу роль відіграє обернений зв'язок, всебічне і глибоке розуміння вихователями її ходу і результатів. Частіше за все зв'язок містить інформацію про успішність студентів, їх суспільну діяльність, культуру поведінки. Набагато менше в ній виявлені знання направленості, темпераменту, характеру, здібностей, психічних процесів і станів студентів як психологічних передумов ефективності їх діяльності. В той же час вивчення цих передумов, врахування їх ролі в діяльності студентів значною мірою визначають навчально-виховну роботу у ВНЗ [4, с. 1-2].

Направленість - одна з важливих властивостей особистості студента. Вона виражається в цілях і мотивах його поведінки, потребах, інтересах, ідеалах, установках, переконаннях. Аналіз діяльності студента допомагає розкрити те, до чого він прагне, чому і в ім'я чого він цього хоче - словом, допомагає розкрити механізм цілеспрямованості його багатогранної діяльності. Направленість може носити суспільний характер, є нестійкою (повністю залежить від ситуації) або ж стійкою (визначити лінію поведінки).

Прагнення студентів до успішного оволодіння вузівською програмою, стійка направленість застосовувати свої знання, здібності і досвід на користь суспільству, показати себе в майбутньому творчим спеціалістом - важливе індивідуально-психологічна передумова успіху і ефективності його діяльності у вузі. В основі направленості особистості лежать її потреби, які можуть бути матеріальними (потреба в харчуванні, одязі, повітрі, житлу і т.д.). Потреби передбачають своє подальше задоволення і породжують захоплення, бажання, прагнення, емоційний стан, які змушують виявляти студента активність. Однією з важливих потреб є потреба в спілкуванні. У студентів перших курсів вона проявляється особливо помітно: у деяких із них перериваються особисті контакти, що склалися до вступу у вуз. В спілкуванні студенти пізнають не тільки інших, але і себе, опановують досвід соціального життя. Потреба в спілкуванні сприяє встановленню різносторонніх зв'язків, розвитку товаришування, дружби, стимулює обмін знаннями і досвідом, думкою, настроєм і переживаннями. Важливим показником розвитку направленості студентів є постановка ними суспільне важливих цілей, що стосуються навчання, і вироблення

особистої професійної цілеспрямованості. Мотиви, що розвиваються спонукають студента до нових цілей, досягнення яких задовільняють його духовні потреби. Важливою психологічною передумовою успіху діяльності студента є інтереси, різнобічні по змісту: до викладачів предметів, спорту, музики, техніки і т.д. Вони розрізняються також по стійкості, широті, впливу на діяльність. Стійкий інтерес студента до своєї майбутньої професії викликає у нього активність, творчість, прагнення скоріше і краще оволодіти спеціальністю. Слабкість або відсутність такого інтересу - одна з психологічних причин низької якості діяльності студента. Виникнення глибоких і стійких інтересів студентів до навчання різних предметів є важливою умовою успішного формування їх особистості. Пізнавальні інтереси можуть розвиватися, але можуть і згасати. Причиною затухання інтересу до навчання можуть бути виникнення великих труднощів, недоліки в методиці навчання, організації навчальних занять і т.д. На діяльність студента впливають схильності, які визначаються інтересом. Схильність як виражена тенденція займається якою-небудь діяльністю задовольняє головним чином пізнавальну потребу, потребу в діях. Більшість студентів мають схильність до участі в різних діяльностях: до роботи в наукових гуртках, суспільній роботі, культурно-масовій діяльності, до занять спортом і т.д.

Викладачеві важливо знати і враховувати ідеали студентів. Ідеали виступають в якості збудника і мети, а також прикладу для наслідування. Залежно від того, на кого хоче бути схожий студент, кого він хоче наслідувати в своєму житті, формується його особистість. Професійний ідеал служить одним із мотивів самовиховання студента, його роботи над собою, стає внутрішньою його опорою і метою, допомагає не тільки подолати окремі недоліки, але і змінити поведінку особисті якості. В діяльності і розвитку студентів велику роль відіграє світогляд - система знань, переконань, поглядів на оточуючий світ. Воно проявляється в розумінні і оцінці дійсності, різних подій і фактів, в соціальній поведінці людини, його вчинках, діяльності. Суттєві особливості в поведінки і діяльності студентів зумовлені відмінностями в їх темпераменті. Темперамент впливає не тільки на виявлення почуттів або швидкість переключення уваги, але і на інші психічні процеси, а також на виявлення рис характеру, на поведінку студентів на заняттях, на їх реакції в складних ситуаціях, на питання, завдання, оцінки. Темперамент впливає на хід і результати різних видів діяльності. Педагогічна дія, організація діяльності можуть вплинути на прояв того чи іншого темпераменту. Наприклад: у флегматиків можна підвищити швидкість відповідних реакцій, у холериків - зняти невірноваженість, схильність до афектів, у меланхоліків - виробити впевненість і т.д. Це відбуваються у процесі формування навичок, звичок, уміння володіти собою, вплив на вибір товариша. Важливе значення для впливу на темперамент має правильна самооцінка студентами плюсів і мінусів особистої динаміки психіки і поведінки. Найкращі

риси темпераменту розвиваються там, де панує бадьора, життєрадісна ситуація, де підтримується гарний робочий настрій, впевненість. Разом з направленістю особистості, темпераментом в діяльності студентів проявляється їх характер. Під характером розуміють відносно стійкий психічний склад людини. Це сукупність рис, що впливають на всю його поведінку. Викладачу важливо глибоко вивчати і знати характер кожного студента, його позитивні і негативні сторони. Це одна з умов правильного, цілеспрямованого і ефективного виховання, навчання і керівництва діяльністю студентів. Головне, що розкриває характер студента, - це вчинки і дії, особливо поведінка в колективі, успішність і суспільна робота. Але зовнішня поведінка не обов'язково адекватна внутрішнім якостям людини: соціальне корисна поведінка не завжди свідчить про позитивні риси характеру.

Практично важливим є питання про недоліки характеру (лінь, скритність, недисциплінованість, жорстокість та ін.), причини виникнення появи і шляхах їх подолання у того чи іншого студента. Характер формується в процесі діяльності залежно від мотивів ставлення студента до навколишнього середовища. В діяльності студентів яскраво виявляються здібності, тобто такі їх психологічні особливості, які дозволяють вдало оволодіти програмою вузу, ефективно удосконалюватися як майбутнім спеціалістам. В структуру здібностей входять увага, спостереження, виявлення якості мислення, пам'яті, уяви і т.д. Здібності студентів розвиваються разом з вдосконаленням їх уваги, пам'яті, творчої уяви, мислення і інших психічних процесів і властивостей особистості. Не можна бути здібним педагогом, лікарем, інженером, фізиком, не будучи спостережливим, на маючи запасу знань, не володіючи живою уявою, гарною пам'яттю, глибоким мисленням, на виявляючи інтерес до своєї роботи.

Однією з передумовою гарного розвитку здібностей у студентів є їх інтерес до своєї майбутньої професії, наполегливість, розуміння відповідальності за свою підготовленість. Для того щоб розвивати свої здібності, навіть талановиті люди повинні наполегливо працювати. Корисно самих студентів націлити на самовиховання здібностей.

Я.О. Пономарьов, Л.В. Сохань акцентують увагу на тому, що творчі можливості студента упрозорюються в процесі її самореалізації й виявляються як здатності людини розкривати іншим власний внутрішній світ [1, 2].

Залежно від рівня притягання, індивідуальних особливостей особистості і відношення до оцінки студенти відчують радість, полегшення, слабкість, або ж навпаки, пустоту, незадоволення і т.д. Перший екзаме́н - особливо в діяльності студента. Наявність незнайомої раніше ситуації веде нерідко на першому екзаме́ні до екзаме́наційного стресу негативного характеру. Стан стресу, що виникає, має відому цілеспрямованість і захисне значення, оскільки воно мобілізує ресурси нервової системи і організму, може прискорювати психічні процеси. Разом з тим стрес може погіршити сприйняття, увагу, пам'ять, мислення,

точність руху, у студентів в процесі діяльності емоції, почуття виступають в ролі регулятора, посилюють і збуджують психологічну активність, вони впливають (позитивно і негативно) на сприйняття і переробку інформації, на направленість уваги і дій. Виконання навчальних, суспільних та інших задач діяльності вимагає визначення мети, прийняття рішення, подолання труднощів, мобілізація сил, управління собою, тобто виявлення волі. Тому високий рівень саморегуляції, уміння управляти своєю поведінкою є важливою психологічною передумовою успішної діяльності студента. На екзамені, заліку, під час виступу на семінарі студенту необхідно мобілізувати інтелектуальні можливості, в повній мірі використовувати свої знання, досвід навчання у вузі. Разом з тим студенту треба працювати, щоб оволодіти навчальним матеріалом і справитися з суспільним дорученням. Рівень розвитку волі у студентів може бути різним. Це залежить від мотивів їх поведінки, досвіду, звичок і переконувальності. Одному студенту присутні завзятість в досягненні мети, іншому - протиріччя в поведінці, надмірна залежність від обставин.

Максимальна продуктивність розумової роботи можлива тільки за наявності душевної психічної рівноваги і спокійності. Великий вплив на психічний стан студентів має успіх у навчанні, такт викладача, його доброзичливість, повага їх гідності. Взаємовідношення, соціально-психологічна атмосфера в колективі завжди впливають на психічний стан студента. Особливість стану залежить перш за все від психічних властивостей особистості, мотивації і типу нервової системи.

Узагальнюючи вищезазначене, ми дійшли до таких **висновків**.

Після вступу у ВНЗ на психічний стан студента впливають відрив від дому (якщо вступ був пов'язаний з переїздом до іншого міста проживання), необхідність адаптації до умов і задач більш складних, ніж раніше, діяльності, підвищення вимог до самостійної роботи і т.д. В деяких вузах студентам перших курсів доводиться засвоювати навчальний матеріал приблизно в 2,7 рази більше, ніж в середній школі. Як визвати, підтримати і мобілізувати позитивні психічні стани студентів і як нейтралізувати, зняти, попередити негативні? Засоби і методи для цього - наукова організація праці студентів, переконання, навіювання, культурно - масова робота, спорт, індивідуальна співбесіда, піклування про розумне задоволення матеріальних і духовних потреб. Велика роль в підтримці психічних станів належить викладачу, який, починаючи заняття, може налаштувати студентів на активну роботу, створити атмосферу творчого піднесення. В становленні взаєморозуміння, бадьорості, оптимізму викладача, чіткості, планомірності дій, витримка сприяють виявленню у студентів психічних станів. У випадку не успіху у студента важливо пояснити йому його причину, підтримати словом, пообіцяти допомогти, порадити, як краще організувати самостійну роботу. Активізація викладачем вищих почуттів студентів, почуття обов'язку, відповідальності допомагає їм зберегти позитивні психічні стани. Знаючи суть і причини виникнення психічних станів, викладач ефективніше управляє діяльністю студентів, навчає і виховує.

Список використаних джерел

1. Бушай І.М. Динаміка образу світу учнів юнацького віку / І. М. Бушай // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – Серія №12. Психологія: Зб. Наукових праць. – К., 2004. - №1 (25). – С. 147 – 153.
2. Бушай І. М. Психокорекція образу світу старшокласників / І.М. Бушай // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім.Г. С. Костюка АПН України / За ред..С.Д. Максименка.– Т. VII, Вип.6. – К., 2005. – С. 50 – 57.
3. Бытие и сознание. Человек и мир / С.Л. Рубинштейн. – СПб.:Питер, 2003. – 512с.
4. Дмитрієва І.В. / Корекція художнього сприймання розумово відсталих підлітків засобами художньої творчості /І.В. Дмитрієва. – Автореф. Дис.. канд..пед. наук: 13.00.03 / Ін-т дефектології АПН України. – К., 2002. – 19 с.
5. Колісник О. Картина світу, конфлікти і смисл життя особистості / О. Колісник// Соціальна психологія. – 2005. - №1 (9). – С.42-49
6. Череповська Н.І. Особливості формування символічного образу в художньо – графічній діяльності підлітків 2006 / Н.І. Череповська; Автореф. Дис..канд. наук: 19.00.07 / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2006. – 20 с. – укр..
7. Завацька Н. Є. Особливості особистісної диференціації узалежненої поведінки підлітків та її корекція / Н.Є. Завацька. – Автореф. Дис.. канд..психол. наук: 19.00.07; Ін – т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2002. – 20 с. – укр..
8. Свинаренко Р. М. Час у картині світу суб'єкта діяльності / Радіон Миколайович Свинаренко // Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка / за ред.. академіка С.Д. Максименка. – К.: Главник, 2005. – Вип.26, в 4-х томах. – Том. 4. – С. 30 – 33.
9. Свинаренко Радіон Миколайович. Відображення часової складової в картині світу суб'єкта: Дис. канд..наук: 19.00.01 – Харків, 2008.
10. Грушевицкая Т.Г. Концепция современного естествознания / Т.Г. Грушевицкая, А.П. Садохин. – М., ЮНИТИ, 2003. – 670с.
11. Дубнищева Т.Я. Концепции современного естествознания / Т.Я. Дубнищева. – Новосибирск: Изд – во ЮКЭА, 2008. - 832с.

В статті предпринята попытка теоретического анализа проблемы формирования мировоззрения студента и указаны психолого – педагогические предпосылки данного процесса. Исследовались основные факторы влияния на формирование личности студента в процессе обучения: психические процессы, состояния, а также индивидуально - психологические особенности. В статье раскрывается понятие "академическая успеваемость"; выделяются факторы академической успеваемости, анализируются результаты исследования психологических факторов успешности студентов. Рассматривается личность студента как субъекта эффективной учебно - профессиональной деятельности.

Ключевые слова: личность, мировоззрение, самоактуализация, способности, студент, эффективность.

An attempt to theoretical analysis of the formation of ideology student and given psychological - pedahooichni premise of this process has been made in the article. The main factors that influenced the formation of a student's personality in learning: mental processes, states and individual - psychological characteristics have been investigated. The article deals with the concept of "academic performance"; out psychological factors of academic success, analyzes the results of psychological factors of student achievement. We consider the personality of the student as the subject of effective teaching - professional activities.

Key words: personality, outlook, self-actualization, skills, student performance.

УДК 159. 928. 22

Соловей Яніна Григорівна,

кандидат психологічних наук,

старший науковий співробітник лабораторії психології обдарованості,

Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України

МУЗИКА У ДУХОВНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

У статті висвітлено аналіз психологічних підходів до проблеми визначення впливу музики на духовний розвиток особистості. Духовність розглядається як фундаментальна якість особистості. Виділені види музичної діяльності, які стимулюють та корегують розвиток особистості, оскільки під впливом почуттів задоволення і радості, що виникли у контакті з музикою росте напруженість і активність психічних процесів, а саме: слухання музики, сприйняття музики, відтворення музики, мислення, уява, фантазія, творча активність, ініціативність, сприйнятливості до краси музичного мистецтва. Визначено, що музика захоплює такі ранні сфери психіки людини, як сенсорика, моторика, емоції тощо, вплив музики на психічний розвиток людини в цілому дуже суттєвий (творчість, духовність, розум).

Ключові слова: духовність, духовні потреби, музика, музичне мистецтво, особистість, емоційність, емоційна чутливість, почуття, сприйняття музики.

Постановка проблеми. На межі ХХ – ХХІ ст. відбулись глобальні соціальні перевтілення у сучасному світі, які викликали велику кількість проблем щодо інтелектуальної, духовної, емоційної та фізичної напруги людини.

Естетичне виховання належить до ряду проблем, від рішення яких залежить у багатьох випадках подальший розвиток людської культури. Ніхто сьогодні вже не буде заперечувати, що у сучасному світі особливо гостро виникло питання про надання особливого статусу проблем формування, укріплення та розвитку особистості та перш за все його естетичному вихованню, яке сприяє породженню нових естетичних, етичних, художніх цінностей, та мотивацій у кожної людини.

Головним критерієм розвитку особистості є духовність людини. Розвиток духовності є одним з найважливіших пріоритетів в освіті. Під духовністю людини розуміється її здатність розрізняти пріоритети в житті, цінності та підпорядковувати їм свої вчинки, поведінку. Духовність – це найвища цінність людської душі, серце особистості.

Духовність О. Ухтомський розглядає як цілеспрямованість, невтомність, занепокоєння, напруженість, енергію, яка спрямована на пошук істини. “Люди не стільки великі тим, що “перетворюють світ”, скільки тим, що відкривають нові галузі істини, які в світі досі ще не відомі” [11, с. 398]. Отже, на думку автора, духовність – це практична діяльність людини, яка орієнтована перш за все на перевтілення самої себе, на створення духовного організму. Можливою одиницею аналізу останнього є функціональний орган індивіда, який трактується як будь-яке тимчасове поєднання його сил котре здатне здійснити певне досягнення. Функціональні органи – це новоутворення, які виникають в активності індивіда завдяки взаємодії з середовищем (до речі, поняття “новоутворення” відіграло ключову роль у культурно-історичній теорії психіки та свідомості Л. Виготського, фізіології активності Н. Бернштейна, психологічній теорії діяльності О. Леонтьєва). За О. Ухтомським функціональний орган є енергійним утворенням (“поєднання сил”, “вихровий дух Декарта”).